

su se protezali kroz dulji vremenski period. Stregar spominje tri teme kojima se Zwitter najdetajnije bavio: Prvim svjetskim ratom, ljubljanskim jugoslavenskim kongresom 1870. te Ilirskim provincijama.

Dušan Nećak opisao je znanstveni rad i stručno sudjelovanje Frana Zwittera na rješavanju slovenskih graničnih pitanja na kraju Drugog svjetskog rata. Autorov članak *Delo dr. Frana Zwittera za rešitev mejnih vprašanj* (str. 55-65) sadrži faksimile originalnih arhivskih dokumenata koji će dodatno osvjetliti Zwitterov rad na ovom pitanju.

Poseban dodatak čine tri teksta. Dosad neobjavljen rad *Poročilo o položaju Slovenec na Koroskem* (str.75-81) koji je Zwitter napisao prilikom pješačenja po Koruškoj u kolovozu 1930. godine. Analizirajući nekoliko elemenata kao što su: školstvo, crkva, nacionalna svijest i politički položaj, Zwitter u tekstu pokušava odrediti prevladavajuće kulturne utjecaje. Ovom izvještaju prethodi komentar Janeza Stregaru u članku *Neobjavljeno Zwitterovo poročilo o poti po Koroskem poleti 1930* (str. 67-74). Treći dodatak čini tekst dr. Janka Pleterskog *Spomin na sklepanje Pogodbe o obnovi Austrije* (str. 83-91) u kojem se autor prisjeća poslijeratnih jugoslavenskih diplomatskih aktivnosti vezanih uz Austriju. Pleterski je sudjelovao u pregovorima oko utvrđivanja granice, čime se bavio i tim znanstvenika na čelu s Franom Zwitterom.

Branimir Brgles

Fontes. Izvori za hrvatsku povijest,
br. 12, Hrvatski državni arhiv,
Zagreb 2006., str. 1-382

U najnovijem broju časopisa *Fontes*, koji izdaje Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, objavljen je niz dokumenata o hrvatskom političkom pokretu 1848./49. Dokumente je odabrao i priredio Tomislav Markus,

koji je napisao i uvodnu studiju "Između revolucije i legitimiteta: hrvatski politički pokret 1848-1849." (str. 19-40). U njoj je obradio zbivanja u hrvatskim zemljama tijekom 1848. i 1849. Slijede 73 dokumenta nastala u rasponu od 10. travnja 1848. do 26. lipnja 1850. (str. 41-350). Među njima ima određeni broj poznatih i već objavljenih izvora, što priređivač uredno bilježi, ali ima i prilično mnogo novih materijala koji pružaju dobar uvid u slojevitost i dramatičnu zbiljku 1848./49. Ne možemo se ovom prilikom baviti svim objavljenim dokumentima. Zato ćemo se sumarno osvrnuti samo na neke zajedničke nazivnike pod koje se oni manje-više mogu podvesti.

Prvi dokument, objavljen u ovoj zbirci, poznati je spis Ivana Mažuranića "Hèrvati Madjarom" od 10. travnja 1848., u kojem autor poziva Mađare da odustanu od hegemonijske politike prema drugim narodima i priznaju nacionalnu ravnopravnost u Ugarskoj. Iz travnja 1848. potječe i brošura Ljudevita Vukotinovića "Někoja glavna pitanja našeg vremena", u kojoj autor raspravlja o narodnoj straži, aktualnoj promjeni političkog stanja, "narodnosti", vjeri, "slozi domovine", Vojnoj krajini i "Slavjanstvu". Više dokumenata iz lipnja 1848. uglavnom je saborske provincijencije, a odnose se na loše odnose s Mađarima, te na kraljevu odluku, iznuđenu pod pritiskom mađarske vlade, o Jelačićevoj suspenziji i prosvjed Hrvatskog sabora kralju Ferdinandu V. zbog toga. Dokumenti iz srpnja 1848. odnose se također uglavnom na problematiku hrvatsko-mađarskih odnosa. Među njima se ističe poznati "Manifest Naroda Hrvatsko-Slavonskoga". U njemu je izražena po mnogo čemu temeljna misao hrvatske 1848.: "Glavna je naša naměra *slobodnim* narodom u *slobodnom* austrijanskom carstvu biti". Tri objavljena dokumenta iz kolovoza 1848. ukazuju na pripreme za rat s Mađarima. Dokumenti iz rujna 1848. odnose se na prva oružana djelovanja hrvatske

banske i krajiške vojske u Ugarskoj. Ratna i vojna tematika dolazi do izražaja i u dokumentima iz listopada 1848. godine. Dokumenti iz studnoga 1848. odnose se na stanje u zemlji i šire okolnosti, a oni iz prosinca 1848. na odluku novog vladara Franje Josipa I. o imenovanju Jelačića upraviteljem Dalmacije i na odnose Trojedne kraljevine prema Austriji. Dokumenti iz siječnja i veljače 1849. odnose se pretežno na pitanje pripadnosti Međimurja, na unutarnje ustrojstvo i položaj trojednice i sl. U zbirci je objavljen i oktroirani ustav iz ožujka 1849. u hrvatskom prijevodu. Dokumenti iz travnja 1849. svjedoče o nastojanju hrvatske politike da osigura Hrvatskoj što povoljniji status u promijenjenim političkim okolnostima. Među dokumentima koji potječu iz narednih mjeseci ističe se npr. Jelačićev poziv od 28. srpnja 1849. da se prihvati oktroirani ustav. Dokumenti iz prve polovice 1850. odnose se uglavnom na reguliranje novog statusa hrvatskih zemalja "odozgo", tj. iz bečkog središta. Posljednji objavljeni dokument je obavijest bana Jelačića narodu od 26. lipnja 1850. o novom političkom poretku.

Objavljeni dokumenti potječu uglavnom iz fondova i zbirki Arhiva HAZU, Hrvatskog državnog arhiva i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a ima ih preuzetih i iz pojedinih novina koje su izlazile prijelomne 1848. i 1849. Autorovo stajalište o procjepu hrvatskog pokreta 1848./49. između revolucije i legitimiteta na osobit način sažima i potkrepljuje molba hrvatskih krugova kralju od 25. travnja 1849. da zaštiti hrvatsku autonomiju i prihvati odluke Hrvatskog sabora, u kojoj se može pročitati zorno opravdanje prethodno poduzetih postupaka: "A što da učini Hèrvatska i Slavonija? Zlo poznata od vlade, bi spletkami magjarskimi predana neviernoj politici Košutovoj i postavljena tim načinom na polje dvoličnosti. Imade služiti Košutu, a pri sve tom dèržati s Austriom. U jednom slučaju i u drugom čekaše ju žig iz-

daje; u onom prema Austriji, jer se Košut od nje biaše oddielio; a u ovom prema Košutu, jer za njega govoraše zakon. – Bez obrane, bez prijatelja, stojaše puk sam i ostavljen, nalik na putnika, kojemu samum zam ete pute po pustinji neizmiernoj. – Sama njegova moralna snaga izbavi puk iz toga položaja, puna sdvojenja." (str. 233)

Dokumenti objavljeni u br. 12 časopisa *Fontes* pretežno su hrvatske provenijencije. Uz njih, razumljivo, ima i onih koji potječu iz vrhova Habsburške Monarhije, no niti jedan dokument nije izvorno s mađarske strane, a upravo je odnos prema Mađarima bitan aksiom hrvatske politike 1848. i 1849. godine. To se ipak može učiniti čak i da se ne ulazi u specijalistička istraživanja jer danas u mađarskom kulturnom krugu postoje lako dostupna suvremena izdanja temeljnih dokumenata mađarske povijesti 19. stoljeća (takva je npr. zbirka *Magyarország története a 19. században*, prir. Gábor Pajkossy, Budapest: Osiris kiadó, 2003., 902 str.), u kojima ima različitih obavijesti i o Hrvatskoj i Hrvatima. Kad je riječ o objavljivanju odabranih dokumenata, priređivač je razmjerno slobodan u odabiru i ne mora nužno uzeti u obzir sve što bi se nekom drugom možda moglo činiti bitnim, no potrebno je pritom uvijek paziti da se budućem korisniku ovakvih izdanja ponudi što slojevitiji raspon materijala. Jedna od stvari koje su zasigurno nezaobilazne kad je riječ o hrvatskoj 1848./49., a kojima se kod nas često (pa i u ovom slučaju) ne pridaje dovoljno pažnje, jesu travanjski zakoni Ugarskog sabora iz 1848., dostupni i u hrvatskom prijevodu iz 19. stoljeća. Riječ je o nečemu što je u vremenu u kojem se pojavilo bilo od esencijalne važnosti za pitanje (ne)mogućnosti bilo kakve potencijalne hrvatske emancipacije koju je inicirao proces oblikovanja moderne hrvatske nacije. Takvi bi materijali trebali pronalaziti svoje mjesto u izdanjima poput ovoga.

Da ipak ne bi bilo nesporazuma, valja reći da je ovo izdanje svakako vrijedno i korisno, jer su u njemu na jednom mjestu sabrani mnogi bitni izvori koji osvjetljavaju hrvatsku situaciju 1848.-1850. godine. Priređivač je uložio nemali napor da sve te izvore prikupi, prepíše i priredi za tisak i na tome mu valja čestitati. Objavljivanje izvora uvijek obogaćuje historiografiju jer bitno olakšava brojne uvide i ujedno znatno smanjuje opasnost od previda. Priređivač je stoga napravio dobar posao, a svi oni koji se bave ili će se baviti razdobljem i problematikom koju ova zbirka pokriva bit će ubuduće prirodno kanalizirani prema recepciji 12. broja *Fontesa*. Na kraju časopisa (str. 355-382) nalaze se, uobičajeno, ocjene i prikazi nekih recentnih naslova iz tekuće historiografske produkcije. Stručnjacima preporučujemo ovaj broj s vjehrom i nadom da će u njemu pronaći mnogo toga što će tražiti ili očekivati.

Željko Holjevac

***Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti
Zavoda za povijesne i društvene znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,
vol. 24, Zagreb 2006., str. 356***

Zavod za povijesne i društvene znanosti Odsjeka za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti izdao je krajem 2006. godine 24. svezak svog *Zbornika*. Kao i dosada, i u ovom svesku objavljeni su znanstveni članci koji pokrivaju različite teme iz razdoblja od srednjeg vijeka do kraja 19. stoljeća. Na kraju zbornika objavljeni su prikazi recentnih izdanja knjiga, zbornika i časopisa. Ukupno je objavljeno sedam izvornih znanstvenih radova, jedna recenzija, te dvadeset i sedam prikaza.

Ivan Majnarić u radu "Plemićka obitelj Radinića, ogranak nadinskih Kačića" (1-23) na temelju arhivskih izvora identificira pripadnike plemićkog roda Kačića te rješava

neka genealoška pitanja vezana uz taj rod. Ovim člankom, na kraju kojeg se donose i prijepisi dokumenata kao i revidirano rodoslovlje plemićkog roda nadinskih Kačića, autor je nadopunio svoja istraživanja na ovu temu objavljena u prethodnom broju ovog zbornika.

U radu Ivana Jurkovića "Vrhrički i hli-vanjski plemeniti rod Čubranića do sredine 15. stoljeća. Njihov društveni položaj, prostorni smještaj, posjedi i gospodarska moć" (25-69) obraća se pozornost na historiografiju o tom plemenitom rodu, nazivlje koje ga određuje, njegovo podrijetlo, materijalnu baštinu roda i njihovih podanika, te posjede i moć. Radu je pridodana i karta arheološki registriranih kasnosrednjovjekovnih groblja, crkava i samostana vrhričkog distrikta.

Autorice Lovorka Čoralic i Nedjeljka Balić Nižić u radu "Iz hrvatske vojne povijesti – *Croati a cavallo* i *Soldati Albanesi*, njihova bratovština i gradivo o njezinu djelovanju od 1675. godine do sredine XVIII. stoljeća" (71-130) bave se mletačkim prekojadranskim elitnim vojnim jedinicama te njihovom zajedničkom bratovštinom sv. Jeronima osnovanom 1675. godine. Uz detaljne analize statuta bratovštine i spisa nastalih od njezinog utemeljenja do sredine 18. st., na kraju rada donosi se još i prijepis rukopisa Matrikule bratovštine hrvatskih i albanskih vojnika, kao i niz fotografija vezanih uz bratovštinu sv. Jeronima.

Rad "Anselmo Banduri (1675.-1743.), dubrovački benediktinac u Parizu" (131-186) autorice Jelene Puškarić bavi se životom i djelom ovog znamenitog pripadnika dubrovačkog ogranka benediktinskog reda. Boraveći u čuvenoj pariškoj opatiji Saint-Germain-des-Prés, pod okriljem dom Mernarda de Montfaucona, Banduri izdaje dva znamenita djela: *Imperium Orientale sive Antiquitates Constantinopolitanae* (1711.) i *Numismata imperatorum Romanorum a Trajano Decio ad Palaeologos Augustos* (1718.). Godi-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LIX
Zagreb 2006.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIX, str. 1-338, Zagreb 2006.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u

Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavlјivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb